

Sþ.

27. Tillaga til þingsályktunar

[27. mál]

um athugun á framkvæmd skoðanakannana.

Flm.: Ólafur Björnsson.

Alþingi ályktar, að kosin skuli 5 manna nefnd að viðhafðri hlutfallskosningu í sameinuðu Alþingi, er framkvæmi athugun á því, hvernig skoðanakannanir verði bezt framkvæmdar með tilliti til þess, að niðurstaða þeirra leiði í ljós sem bezt má verða vilja þess hóps, er skoðanakönnunin tekur til. Skal hlutverk nefndarinnar vera tvíþætt. Í fyrsta lagi að gefa út leiðbeiningar um það, hvaða grundvallarreglum beri að fylgja við framkvæmd skoðanakannana, þannig að þær gefi sem réttasta mynd af því, hvaða skoðun sé ríkjandi meðal þess hóps, er könnunin nær til. Í öðru lagi skal nefndin athuga, hvort grundvöllur mundi vera fyrir því, að komið yrði á fót stofnun, er gegndi því hlutverki að framkvæma skoðanakannanir á hlutlausan hátt, annaðhvort að eigin frumkvæði eða fyrir aðra, er til stofnunarinnar kynnu að leita.

Greinargerð.

Á síðasta Alþingi flutti ég till. til þál. um athugun á framkvæmd skoðanakannana með svo hljóðandi greinargerð:

„Áhugi á skoðanakönnunum virðist hafa verið vaxandi hér á landi undanfarin ár og tölувert kveðið að því, að slíkar kannanir hafi verið framkvæmdar, bæði á vegum einstakra blaða og tímarita svo og félagasamtaka. Ber það auðvitað sízt að lasta, að þannig sé leitazt við að kynna sér á þrengri eða breiðari grundvelli, hverjar séu skoðanir almennings á því, hvernig ákveðnum málefnum skuli ráðið til lykta, svo að í samræmi sé við vilja meiri hluta þeirra, er ákvarðanir þessar snerta. En mörg vandamál koma fram í sambandi við framkvæmd slíkra skoðanakannana, ef til þess er ætlazt, að þær gefi sem réttasta mynd af vilja þess hóps, sem þeim er ætlað að ná til. Pessari hlið málssins virðist til þessa hafa verið litill gaumur gefinn, og hygg ég það ekki ofmælt, að undantekning sé, ef skoðanakannanir eru framkvæmdar þannig, að virtar séu þær reglur, sem hlýða þykir að fylgt sé, ef mark eigi að vera takandi á niðurstöðum þeirra í þeim skilningi, að slíkar niðurstöður túlki vilja meiri hlutans. Mun þetta þó í miklu fleiri tilvikum stafa af ókunnugleika hjá þeim, sem að skoðanakönnunum standa, heldur en vilja á því að misnota þær.

Erlendis hefur það um alllangt skeið verið sérstakt vísindalegt rannsóknar-efni, hvernig skoðanakannanir megi framkvæma þannig, að niðurstöður þeirra gefi sem réttasta mynd af viðhorfum þess hóps, er þær ná til, og hefur þar, sem kunnugt er, verið komið á fót sérstökum stofnunum, er slikum viðfangsefnum sinna.

Ég lit svo á, að skoðanakannanir geti átt mikilvægu hlutverki að gegna hér á landi sem annars staðar. En til þess að svo megi verða, þarf framkvæmd þeirra að vera í samræmi við almennt viðurkenndar reglur í þessum efnum, annars er hætta á grófri misnotkun þeirra, sem fyrr eða síðar leiðir til þess, að ekkert mark verður á þeim tekið. Allir þeir flokkar, sem fulltrúa eiga á Alþingi, tjá sig fylgjandi lýð-ræðislegum stjórnarháttum, og lit ég því svo á, að Alþingi eigi forustuhlutverki að gegna í þessu efni.

Ekki er svo að skilja, að ég telji rétt, að Alþingi gefi út fyrirskipanir um það af neinu tagi til blaða, tímarita, félagasamtaka eða annarra aðila, sem skoðanakannanir vilja framkvæma, á hvern hátt þeim skuli haga. Hlutverk nefndar þeirrar, er hér er lagt til að skipuð verði, yrði einvörðungu það að hrinda af stað leiðbeininga- og upplýsingastarfsemi, sem hverjum þeirra aðila, er óskar að framkvæma skoðanakannanir, væri frjálst að nota sér eða nota sér ekki.

Sem sýnishorn af þeim viðfangsefnum, sem ég teldi eðlilegt, að nefndin fjallaði um, má í fyrsta lagi nefna það að gefa leiðbeiningar um grundvallarreglur, sem fylgja ber við framkvæmd skoðanakannana. Má þar nefna eftirfarandi: 1) Spurningar þær, sem beint er til þátttakenda í skoðanakönnuninni, séu hlutlaust orðaðar, bannig að i þeim felist ekki dulbúinn áróður í þágu ákveðinnar niðurstöðu. 2) Ef ekki þykir framkvæmanlegt eða æskilegt, að könnunin nái til allra einstaklinga í hópnum, þá sé það úrtak, sem valið er, nægilega stórt og að öðru leyti þannig valið, að ætla megi, að sú niðurstaða, sem þannig fæst, gefi rétta mynd af skoðunum alls hópsins. 3) Reynt sé að torvelda sem mest og helzt fyrirbyggja, að baktjalda-áróður í þágu ákveðinnar niðurstöðu verði hafður í frammi. Ef slikt á sér stað, er hætt við, að niðurstaðan gefi ekki rétta mynd af hinni raunverulegu skoðun meiri hlutans, auk þess sem aðstaðan til sliks áróðurs er venjulega ójöfn, og getur niðurstaðan jafnvel oltið á því, hverjur geti lagt mesta fjármuni af mörkum til slíkrar áróðursstarfsemi.

Þá er það og sérstakt vandamál í sambandi við framkvæmd skoðanakannana, hvernig fá megi niðurstöðu, er hægt sé að túlka sem vilja meiri hlutans, ef um fleiri kosti en two er að velja eða raða á niður fleiri Valkostum. Lausnin er einföld, ef um aðeins two kosti er að velja, eða þótt um fleiri kosti sé að velja, ef hægt er að þengja valið svo, að aðeins sé að lokum valið um two kosti, eins og t. d. þegar kjósa á mann í tiltekna trúnaðarstöðu, svo sem til formennsku í félagasamtökum. Þetta verður flóknara, þegar margir kostir koma til greina, t. d. fleiri en tvær leiðir til lausnar tiltekins vandamáls, eða ef kjósa á í einu marga menn í stjórn félagasamtaka. Hafa þungvæg rök verið borin fram fyrir því, að i slikum tilvikum sé ekki hægt að komast að neinni niðurstöðu, er túlkuð verði sem vilji meiri hlutans. En þetta er eitt þeirra viðfangsefna, sem ræða þarf málefnalega og kryfja til mergjar, ef setja á skynsamlegar reglur um framkvæmd skoðanakannana.“

Tillaga þessi er nú endurflutt með breytingu, sem meiri hl. allshn. Sþ. (6 af 7 nm.) lagði til að gerð yrði á henni, áður en hún yrði samþykkt. Mun áhugi á skoðanakönnunum vera sít minni nú en þá var. Eins og hv. þm. er kunnugt, hefur síðustu mánuði staðið mikill styrr um ákveðna tegund skoðanakannana, eða prófkjör fyrir val frambjóðenda til sveitarstjórn- og alþingiskosninga. Auðvitað er það hinna einstöku flokka að ákveða, hvort slík prófkjör skuli viðhafa og á hvern hátt. Fyrirmund þessa fyrirkomulags er bandarísk, eins og kunnugt er, en þar þykir hlýða, að rekin sé óflug áróðursstarfsemi fyrir prófkjör, þannig að enginn getur væntzt árangurs af þátttöku í þeim, nema sá hinn sami og stuðningsmenn hans leggi mikla fjármuni í kosningabaráttu. Innan sumra stjórnmalaflokkanna eða a. m. k. einstakra kjördæmaráða þeirra virðist sú skoðun hafa orðið ofan á, að slikum leik-

reglum, sem brjóta mjög í bága við reglur skoðanakannana, beri að fylgja. Er í sjálfu sér ekkert við því að segja. En séu menn þeirrar skoðunar, að réttara sé í því efni að fylgja almennum leikreglum skoðanakannana, þannig að reynt sé að fyrirbyggja það, að fjármagn, sem lagt er í áróðursstarfsemi, hafi í þessu efni úrslitáhrif, þá gætu niðurstöður þeirrar athugunar, sem hér er lagt til að gerð verði, komið að miklu gagni.